

YOKSULLUĞUN TÜRLERİ

Yoksulluğun türleri mutlak yoksulluk-görelî yoksulluk, gelir yoksulluğu-insani yoksulluk, objektif yoksulluk-subjektif yoksulluk, kırsal yoksulluk-kentsel yoksulluk, geçici yoksulluk-kronik yoksulluk ve diğeryoksulluk türleri olmak üzere altı başlık altında incelenmiştir.

1.1. Mutlak Yoksulluk - Görelî Yoksulluk

1.1.1. Mutlak Yoksulluk

İnsanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Mutlak yoksulluk, temel olarak bireylerin hayatlarını sürdürebilmesi için karşılanması gerekli olan ihtiyaçlara ulaşamama durumunu ifade etmektedir. Bu ihtiyaçların temelinde de insanların gıda gereksinimleri yer almaktadır (Kale, 2007:4).

Salt gıda harcamaları üzerinde odaklanan dar yaklaşımın yanında, gıda dışı harcamaları da içeren geniş mutlak yoksulluk yaklaşımından söz edilebilmektedir. Mutlak yoksulluk, günümüzde birçok az gelişmiş ülkede minimum kalori gereksinimini sağlayan gıda sepetinin yanında, gıda dışı harcamaları da dikkate alacak şekilde hesaplanmaktadır (Şenses, 2006:64).

Yaşamını insani koşullarda sürdürebilmek için yeterli olan gıdayı temin edememe, kendini dış etkenlerden koruyacak bir barınağa sahip olmama, asgari sağlık hizmetlerinden yararlanamama ve temiz içme ve kullanma suyuna erişememe durumu, mutlak yoksulluk olarak ifade edilmektedir (Kabasakal, 1998:32).

Birleşmiş Milletler, mutlak yoksulluk tanımında belirtilen insan hayatının devamını sağlayan temel fizyolojik göstergeleri şu şekilde ifade etmektedir:

□ Beslenme: Vücut kitle endeksi 16'nın üzerinde olmalıdır. (Vücut kitle endeksi, vücut ağırlığının boy uzunluğunun karesine bölünmesi ile elde edilir.) □ Barınma: Evlerin her odasında dört kişiden az insan barındırılmalı ve evlerin zemininde toz, çamur veya kil olmamalıdır. □ Temiz içme suyu: İçme suyu sadece nehirlerden ve göletlerden gelmemeli ve yakında olmalıdır. □ Temizlik: Tuvaletler evde olmalı veya eve yakın umumi tuvaletlere erişim olmalıdır. □ Sağlık: Ciddi hastalıklarda ve hamilikte tedavi alınabilmelidir. □ Eğitim: Herkes okula gitmeli veya okumayı öğrenebilmelidir. □ Bilgiye Erişim: Herkes evinden gazetelere, radyolara, televizyona, bilgisayara veya telefon şebekelerine ulaşabilmelidir. □ Hizmetlere Erişim: Herkes topluma sunulan eğitim, sağlık, yasal, sosyal ve finansal hizmetlere erişebilmelidir (Bildirici, 2011:4-5).

Dünya Bankası ise, mutlak yoksulluk sınırını günlük 2.400 kalorilik besin alımı olarak belirlemiştir. Yapılan hesaplamalara göre açlık sınırının altına düşmemek veya yeterli düzeyde beslenmek için az gelişmiş ülkelerde günlük kişi başı 1 dolar, Türkiye'de ise 4 dolarlık bir gelire sahip olmak gerekmektedir (Seyyar, 2003:41). Bu durumda, günlük geliri 2400 kalorilik besin almaya yetmeyen kişiler Dünya Bankasına göre mutlak yoksul olarak tanımlanmaktadır. Mutlak yoksulluk oranı ise, belirtilen asgari refah düzeyini yakalayamayan kişilerin toplam nüfusa oranıdır.

Bir diğeryaklaşım göre asgari tüketim miktarı ve bu tüketimi gerçekleştirecek ürün sepetinin fiyatı mutlak yoksulluk sınırını belirlemektedir. Bu yaklaşımda mutlak yoksulluk çizgisi,

kişinin kendi değerlendirmesine göre değil, uzmanların üzerinde mutabık kaldığı ihtiyaçlar esasına göre mal ve hizmetlerin satın alınabilmesi için gerekli en az maliyeti yansıtan nesnel bir olgudur (Şenses, 2006:63).

Dünya Bankasının hesaplamalarına göre mutlak yoksulluk sınırı, gelişmişlik düzeyine göre ülkeden ülkeye farklılık ihtiva etmektedir. Mutlak yoksulluk sınırı, az gelişmiş ülkeler için kişi başına günde 1\$ kabul edilirken, Latin Amerika ve Karaibler için 2\$, Türkiye'nin de dahil edildiği Doğu Avrupa ülkelerinin içinde bulunduğu grup için 4\$, gelişmiş sanayi ülkeleri için ise 14,40\$ olarak belirlenmiştir (DPT, 2001:104).

Mutlak yoksulluk kavramının asgari geçim ve kalori hesabına dayanması, evrensel bir karşılaştırma yapılmasında sıkıntı yaratabilmektedir. Çünkü günlük kalori ihtiyacı kişiden kişiye göre farklılık gösterebilmektedir. Bu durumda, farklı toplumlar arasında hatta aynı toplumdaki farklı bireyler arasında karşılaştırma yapmak bile problemli hale gelebilmektedir. Ayrıca, mutlak yoksulluk kavramının kişisel tüketim tercihlerini dikkate almaması da bir eleştiri unsuru olarak görülmektedir. Bireylerin gıda dışı harcamalara veya lüks tüketime yönelmeleri sonucunda gelir düzeyleri yüksek olmasına rağmen minimum kalori seviyesinin altında kalabilmektedirler. Bu durum da mutlak yoksulluğun karşılaştırılması olgusunu tartışmalı hale getirmektedir. Mutlak yoksulluk olgusunun bu gibi eleştiriler alması, görelî yoksulluk kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır (Zülfikar,2010:5-6).

1.1.2. Görelî Yoksulluk

Görelî yoksulluk, kişinin kendi yaşam düzeyini, kendinden daha yüksek bir gelir grubu ile karşılaştırması sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Görelî yoksullar, temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilen ancak kişisel kaynaklarının yetersizliği sebebiyle toplumun genel refah seviyesinin altında kalan ve topluma sosyal olarak katılımları engellenmiş olan kişilerdir. Görelî yoksulluk, insanın toplumsal bir varlık olmasından yola çıkar ve yoksulluğu bir eşitsizlik olgusu olarak ele alır. Dolayısıyla toplumda mutlak yoksulluk kavramına göre hiç kimse yoksul olmasa dahi, gelir dağılımı ile doğrudan ilişkilendirilen görelî yoksulluğa göre toplumda her zaman yoksul olan bir kesim olacaktır (Şenses, 2006:91-92).

Benzer bir ifadeyle görelî yoksullar, temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek sürekli bir gelire sahip olmakla birlikte insan onuruna yaraşır bir şekilde hayatlarını idame ettirebilmek için yeterli gelire sahip olmayan bireylerdir (Okurkan Bursal, 2010:7). Bu durumda yoksulluk, bireyin gereksinimlerini karşılama derecesi yönüyle toplumun diğer bireyleri karşısındaki durumuna göre tanımlanmaktadır. Dolayısıyla toplumdaki diğer bireylerin ne kadar gelire sahip olduğu veya tüketim harcamaları, kişilerin görelî olarak yoksul olup olmayacağını doğrudan etkilemektedir (Arpacıoğlu, 2012:11).

Amartya Sen, yoksulluğu hem mutlak hem de görelî yoksulluk yaklaşımıyla görebilmenin mümkün olduğunu açıklamaktadır. Sen, yapabilirlikler anlamında yoksulluğu mutlak bir kavram olarak görürken, mallar ve özellikleri noktasında yoksulluğu görelî olarak ele almaktadır. Bu durumda, yaşamlarının devamı için gerekli olan gıdayı elde edemeyen bireyler mutlak yoksuldurlar. Bununla birlikte, bu gıda sepetinin maliyeti ve kompozisyonu farklı gruplar, bölgeler ya da ülkelerdeki hane halkları arasında çeşitlenmektedir (Beken, 2006:12).

1.2. Gelir Yoksulluğu – İnsani Yoksulluk

1.2.1. Gelir Yoksulluğu

Gelir yoksulluğu, kişi veya hane halkının yaşamlarını sürdürmek ya da asgari yaşam standardını karşılamak amacıyla ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerin karşılanabilmesi bakımından yeterli miktarda gelirin elde edilememesi durumu olarak tanımlanmaktadır. Gelir yoksulluğu hesaplamalarında genellikle asgari yaşam düzeyini sağlamak için gerekli gelir, yoksulluk sınırı olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk sınırının altında bir gelir-tüketim seviyesine sahip olan kişi veya hanehalkı yoksul olarak adlandırılmaktadır (Aktan ve Vural, 2002:6). Dolayısıyla gelir yoksulluğu bir bakıma hane halkının ve bireylerin satın alma gücünden yoksun olma durumunu ifade etmektedir.

Gelir yoksulluğunun tanımında belirtilen “yeterli miktarda gelir” olgusu, yoksulluk sınırını saptamak için gerekli olan kriterdir. Ancak bu kriter gereği ülkeler arası karşılaştırma yapmak çok da sağlıklı sonuç vermeyebilir. Bunun temel sebebi, her ülkenin yeterli miktarda gelir ifadesine kendi sosyo-ekonomik ve gelişmişlik düzeyine göre yüklediği anlamın farklı olmasıdır.

1.2.2. İnsani Yoksulluk

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1997 yılında yayınlanan İnsani Gelişim Raporu’nda insani yoksulluk; mutlak ve göreceli yoksulluk tanımlarını içermekle birlikte, onlardan daha geniş kapsamlı bir kavram olarak ele alınmıştır. Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen bu kavram, insani gelişim ve insanca bir yaşam sürmek için parasal olanakların yanında temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel olanaklara da sahip olmanın gerekliliğini vurgular (Kaya, 2011:37). Bu yaklaşımın sonucunda yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olduğu ortaya çıkmaktadır.

İnsani yoksulluk; eğitim imkânlarından yoksunluk, yetersiz beslenme, yaşam süresinin kısalığı, iş olanaklarından yoksunluk, anne ve çocuk sağlığının yetersizliği, gelecekte korkma, önlenemez hastalıklara yakalanma, özgürlüğün yetersizliği, güçsüzlük gibi temel insani yeteneklerden yoksun olma durumu olarak ifade edilmektedir (Kaya, 2011:37-38).

İnsani yoksulluk kavramını ülkeler arasında karşılaştırılabilir hale getiren gösterge, insani yoksulluk endeksidir. İnsani yoksulluk endeksi, yaşam süresinin kısalığı, temel eğitim ve kamu ve özel kaynaklara erişim eksikliği gibi üç temel yoksunluk göstergesini kullanarak ülke ve bölgeler arasındaki insani yoksulluk düzeylerini karşılaştırılabilir kılmaktadır (Güneş,2009:4).

1.3. Objektif Yoksulluk - Sübjektif Yoksulluk

1.3.1. Objektif Yoksulluk

Objektif yoksulluk yaklaşımı, yoksulluğun neden kaynaklandığı ve bireylerin yoksulluk döngüsünden kurtulabilmeleri için nelerin gerektiği konusunda uzmanlar tarafından önceden belirlenen normatif değerlendirmeleri içermektedir (Aktan ve Vural, 2002:6).

Objektif yoksulluk, literatürde nesnel yoksulluk ya da refah yaklaşımı olarak da adlandırılmaktadır. Bu yaklaşımda yoksulluk; kalori miktarı, gelir ve tüketim harcamaları gibi somut ölçütler kullanılarak ölçülmektedir. Bu yaklaşımda yoksulluk sınırı çeşitli değer yargılarını içerse de, öznel yoksulluktaki gibi, bireylerin kendi değerlendirmeleri sonucunda

değil, uzmanlar tarafından varsayılan ihtiyaçlara göre belirlenmektedir. Townsend ve Sen'e göre bireyler her zaman kendileri için en iyi olan durumu tercih edemeyebilir veya neyin daha iyi olduğunu bilmeyebilirler. Bazı bireyler yaşamlarını devam ettirebilecekleri yiyecek sepetini tercih ederken, bazıları fiziksel varlıklarını devam ettirme açısından gerekli olmayan yiyecek sepetlerine yönelebilirler. Bu sebeple objektif yaklaşımda varsayılan ihtiyaçlar uzmanlar tarafından belirlenen mal ve hizmetlerin satın alınabilmesi için gerekli en düşük maliyeti yansıtan asgari ihtiyaç düzeyi olarak belirlenmektedir (Kaya, 2011:34).

1.3.2. Subjektif Yoksulluk

Subjektif yoksulluk aynı zamanda öznel yoksulluk olarak da tanımlanmaktadır. Bu yaklaşıma göre yoksulluğun tanımlanmasında kişilerin değerlendirmeleri dikkate alınmaktadır. Ancak bu değerlendirmeyi yapan kişiler, kendileri için neyin daha iyi olduğunu belirleme yeteneğine sahip olamayabilirler (Tosuner, 2007:7)

Bu yaklaşımda hane halklarına bir anket çalışması uygulanmakta ve bu ankete verdikleri cevaplar doğrultusunda asgari ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla gerekli olan asgari gelir düzeyleri belirlenmektedir. Hane halkına özgü sonuçlar doğuran subjektif yoksulluk yaklaşımında, benzer refah düzeyine sahip hane halklarından bazıları kendilerini yoksul olarak tanımlarken bazıları ise kendilerini yoksulluk sınırının üzerinde görmektedir (Aktan ve Vural, 2002:6). Dolayısıyla subjektif yoksulluk yaklaşımı kullanılarak hane halkları arasında yoksulluk düzeyini temel alan karşılaştırmalar yapmak mümkün olamamaktadır.

1.4. Kırsal Yoksulluk - Kentsel Yoksulluk

1.4.1. Kırsal Yoksulluk

Genel anlamda kır ve kent ayrımı; beşeri coğrafyanın, iktisadi faaliyetlerin, sosyal yapının ve kültürel değerlerin farklılaşmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda, “kır” ve “kent” kavramları altında özetlenen mekan farklılaşması, kırsal ve kentsel kavramları altında sosyolojik olarak da inşa edilmektedir. Kentsel ve kırsal alanlar; nüfus büyüklüğü, yoğunluğu, sunulan kamu hizmetlerinin düzeyi, tarım dışı işlerle uğraşanların nüfus içindeki payı gibi çeşitli kriterlere göre tanımlanmaktadır. TÜİK tarafından dikkate alınan kır-kent tanımına göre nüfusu 20 binden fazla olan yerleşim birimleri kent, diğer yerleşim birimleri kırsal alan kabul edilmektedir (TKB, 2010:14).

Kırsal alanda yaşanan yoksulluk ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılık sektöründe kendini göstermektedir. Kırsal yoksulluğun etki alanı incelendiğinde, bu gruba eksik istihdam içindeki topraksız köylüler, topraksız tarım işçileri, geçici veya mevsimlik tarım işçileri, topraklarının miktarı az olan toprak sahipleri, köylerde ve kırsal bölgelerde basit yöntemlerle mal ve araç üreten zanaatkarlar, hayvancılıkla geçimini sağlayanlar ve kent ile kırsal bölge arasında kalan ekonominin yeni gelişmeye başladığı yerlerde yaşayan bireyler dahil edilebilir (Pehlivan, 2010:22).

Kırsal alanda yaşanan yoksulluğun temel sebepleri şu şekilde sıralanabilir:

□ Siyasi istikrarsızlıklar ve iç çatışmalar: İktisadi büyümeyi büyük ölçüde etkileyen siyasi istikrarsızlıklar ve iç çatışmalar kırsal yoksulluğun da boyutunu derinleştirmektedir. Toplumda oluşan kastlar ile ırksal ve etnik ayrımcılık uygulamaları da yoksulluğa sebep

olabilmektedir. □ Kırsal Alanda İkilik: Kırsal alanda büyük toprak sahipleri ile küçük ve parçalanmış toprak sahipleri ve geçimlik tarımla uğraşan bireyler aynı anda bulunduğu gelir dağılımında eşitsizlik ve yoksulluk ortaya çıkabilmektedir. □ Kötü Yönetim: Yönetim şeffaf değilse, uygulanan denetim ve düzenlemeler kırsalda yaşayan bireyleri olumsuz yönde etkiliyorsa, yönetim aşırı merkezileşmişse ve kırsal kesimde yaşayan yoksullar seslerini duyuramıyorsa kırsal yoksulluk artma eğilimindedir. □ Kırsal Kesimi Dışlayan İktisadi ve Sosyal Politikalar: Kırsal kesimi dışlayan altyapı yatırımlarında ve sosyal güvenlik hizmetlerinin sunumunda kentlere öncelik verilmesi, sermaye-yoğun teknolojilerin emek-yoğun olanlara tercih edilmesi gibi bazı politikalar kırsal kesimdeki yoksulluğu artırmaktadır. Devlet desteğinden yoksun kalan köylüler, susuzluk, doğal afetler ve salgın hastalıklar karşısında daha korunmasız kalmakta ve çareyi kente göç etmekte bulmaktadır (Kocatepe, 2011:21).

Birçok ülkede yoksulluk daha çok kırsal alanlarda görülen bir sorun olmakla birlikte, kişisel tüketim ile yeterli düzeyde eğitim, sağlık, temiz su, konut, ulaşım ve iletişim hizmetlerine erişim gibi alanlardaki eksiklikler kırsal yoksulluğu nitelendirmektedir. Dolayısıyla, bu tür yetersiz kaynaklar kırsal yoksulluğu artırmakta ve kentlere göçü beslemektedir. Bunun sonucu olarak kırsal alanlardaki azgelişmişlik, kentsel alanlardaki ekonomik büyümenin sürekliliğini engellemektedir. Kırsal alanın ihmal edilmesi sonucu artan yoksulluk ve kırdan kente göç, kentsel yoksulluğun da temel sebebini oluşturmaktadır (Kocatepe, 2011:22-23).

1.4.2. Kentsel Yoksulluk

Dünya Bankası'na göre kent yoksulluğu; "istihdam olanaklarına ve gelire sınırlı erişim, yetersiz ve güvencesiz barınma ile hizmetler, şiddet, sağlıksız çevre, sosyal koruma mekanizmalarının sınırlılığı veya hiç olmaması, eğitim ve sağlık hizmetlerine sınırlı erişim" şeklinde tanımlanmaktadır (Zülfikar, 2010:11). Kent yoksulluğunu etkileyen sekiz farklı etmen şöyle ifade edilebilir:

□ Yetersiz gelir, □ Yetersiz ve istikrarsız kaynak sahipliği, □ Yetersiz barınma, □ Kamusal altyapı hizmetlerinin yetersizliği, □ Sosyal güvenlikten mahrumiyet, □ Yoksulların hukuk sisteminin işleyiş sürecinde yeterince korunamaması, □ Yoksul kesimlerin karar alma süreçlerindeki etkisizliği ve güçsüzlüğü, □ Yoksul kesimlerin sessizliği (Dinçoflaz, 2009:34-35).

Dumanlı'ya göre kırsal yoksulluk ile kentsel yoksulluk tanımlamalarında ortaya çıkan bazı farklılıkların nedeni şu şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır:

□ Kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan kişilerin farklı tüketim alışkanlıklarına, yaşam biçimlerine, değişik gelenek ve göreneklere sahip olmaları kır-kent yoksulluk tanımlarını etkilemektedir. □ Kişilerin kırdan ve kentte tüketmesi gereken kalori miktarı farklılık göstermektedir. □ Kırsal ve kentsel yoksulluk çizgileri birbirinden farklıdır. Kent bölgelerinde barınma, tüketim ürünleri fiyatları vs. daha yüksek olması sebebiyle kentteki yoksulluk çizgisi daha yüksek olacaktır. □ Kır-kent arasındaki gelişmişlik farkına göre kişilerin tüketim tercihleri de farklılık gösterecektir. Bunun yanında kişisel zevk ve alışkanlıklar da kır-kent arasında farklılık ihtiva edecektir. □ Kırsal kesimde kişilerin kendi

kendilerine yetmeleri ve kendi ürettiklerini tüketmeleri de kırsal yoksulluk ile kentsel yoksulluk arasında bir fark yaratmaktadır (Dumanlı, 1996:18-20).

1.5. Geçici Yoksulluk – Kronik Yoksulluk

Kısa süreli veya dönemsel yoksulluk olarak da adlandırılan geçici yoksulluk, kişilerin yaşam standartlarında ve refah düzeylerinde dönemsel olarak meydana gelen dalgalanmalar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Finansal krizler, doğal afetler, mevsimlik ve geçici işsizlik durumları, yüksek enflasyon ve dışsal şoklar gibi faktörlerden kaynaklanan geçici yoksulluk kriz dönemlerinde daha belirgin bir biçimde hissedilmekte ve dönemsel olarak ortalama gelir seviyesinin üzerindeki kişileri bile etkileyebilmektedir (Kaya, 2011:40).

Kronik ya da başka bir deyişle kalıcı yoksulluk, yoksulluğun zaman içerisinde ve dönemsel olarak değişmeme durumunu ifade etmektedir. Kronik yoksulluk içerisinde olan bireylerin yoksulluk durumları çok uzun süre, belki de hayatları boyunca değişmemektedir. Dolayısıyla bu yaklaşımda yoksul bireylerin birçoğu yoksul doğup yoksul olarak ölmekte, hatta ve hatta yoksulluklarını çocuklarına aktarmaktadırlar (Zülfikar, 2010:8).

Temiz’e göre kronik yoksulluk, “salt ekonomik haklardan yoksun olma değil, aynı zamanda uzun süreli, şiddetli bir biçimde yaşanan ve nesilden nesil aktarılan yoksulluk anlamına gelmektedir. Kronik yoksulluğu geçici yoksulluktan ayıran en önemli özellik ise bireylerin bu döngüyü kırıp yoksulluktan kurtulabilme olasılıklarının çok düşük düzeyde olması ya da neredeyse hiç olmamasıdır” (Temiz, 2008:63).

Yoksulluk statik değil, aksine dinamik bir olgudur. Bireylerin yoksulluk statüleri zaman içerisinde dalgalanma göstermekte ve bunun sonucu “kronik yoksul”, “geçici yoksul” ve “yoksul olmayan” olmak üzere üç temel değerlendirme ortaya çıkmaktadır (Chronic Poverty Report 2005:5):

Kronik olarak yoksul olanlar:

□ Sürekli yoksul olanlar; yoksulluk skorları her dönemde tanımlanmış yoksulluk çizgisinin altında olanlar. □ Çoğunlukla yoksul olanlar; tüm dönemlerin ortalama yoksulluk skoru yoksulluk çizgisinin altında olup dönemsel dalgalanmalar sonucu her dönem yoksul olmayanlar.

Geçici yoksullar:

□ Dalgalanan yoksul; bazı dönemlerde yoksul olup bazı dönemlerde yoksul olmayan ve ortalama yoksulluk skoru yoksulluk çizgisine çok yakın olanlar. □ Ara sıra yoksul olanlar; ortalama yoksulluk skoru, yoksulluk çizgisinin üzerinde olmasına rağmen en azından bir dönem boyunca yoksul duruma düşmüş olanlar.

Yoksul olmayanlar:

□ Yoksulluk skoru tüm dönemlerde yoksulluk çizgisinin üzerinde olanlar (Chronic Poverty Report 2005:5).

Yoksul olmayan bireylerin yoksulluk sınırının altına düştüklerinde, bu bireylerin geçici mi yoksa kronik bir yoksulluğun içine mi düştüğünü belirlemek başlangıçta oldukça güçtür (Beken, 2006:16). Kronik yoksulluğu geçici yoksulluktan ayıran temel özellik, kronik

yoksulluk içerisinde olan bireylerin mevcut yoksulluk döngüsünü kırabilme ihtimallerinin çok düşük olmasıdır (Temiz, 2008:63).

1.6. Diğer Yoksulluk Türleri

1.6.1. Yeni Yoksulluk

Yeni yoksulluk kavramı, Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkmış ve yeni üretim ve tüketim kalıplarıyla birlikte gelişmiştir. Yeni yoksulluk olgusunu oluşturan bazı etkenler; istihdam sorunlarının artması, formal sektörde istihdamın zorlaşması, istihdam edilse bile geçim şartlarının zorlaşması, enformel sektörde istihdamın iş olanaklarının azalması, gecekondulaşmanın mümkün olmaması olarak sıralanabilir (Güneş,2009:11). Yeni yoksulluk kavramının en belirgin özelliği enformel sektörün yaygınlaşması ve istihdam probleminin ortaya çıkmasıdır.

Günümüzde yeterli geçim kaynaklarına sahip olunmaması ve sosyal gereksinimlerin karşılanamaması gibi temel öneme sahip bazı araçlar da yeni yoksulluğu meydana getirmektedir (Pehlivan, 2010:24).

1.6.2. Karma Yoksulluk

Bourguignon ve Atkinson'un ortaya attığı karma yoksulluk kavramı, mutlak ve görelî yoksulluk yaklaşımlarının yoksulluk kavramını tam olarak açıklayamadığı fikrinden beslenerek ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımın temel önerisi, mutlak ve görelî yoksulluk seviyelerini kullanarak tüm dünya için tek bir yoksulluk göstergesi kullanmaktır. Karma yoksulluk yaklaşımına göre; tüm ülkelerde hem mutlak hem de görelî yoksulluk sınırının altında kalanlar birinci grup yoksulluk çeşidini oluşturmaktadır. Daha çok yoksul ülkelere özgü olan ikinci grup, mutlak yoksulluk sınırının altında kalıp, kendi ülkelerinin görelî yoksulluk sınırının üzerinde bulunanları kapsamaktadır. Üçüncü grupta ise, mutlak yoksulluk sınırının üzerinde olduğu halde, kendi ülkelerinin görelî yoksulluk sınırının altında kalanlar bulunmaktadır. Bu durum daha çok zengin ülkelerdeki bireyler için geçerlidir (Kaya, 2011:30-31).

1.6.3. Nöbetleşe Yoksulluk

Nöbetleşe yoksulluk, kentte yaşayan yoksul kesim içerisinde hemşehrilik ve eşitsiz güç ilişkileri sonucunda bazı grupların diğerleri üzerinden zenginleşmesini ve refah seviyelerini arttırmasını ifade etmektedir (Kocatepe, 2011:28).

Nöbetleşe yoksullukta yoksulluk bir süreç içerisinde ele alınmakta olup toplumsal ilişkiler temel alınmaktadır. Bu kavrama göre doğru kaynakları ve kanalları kullanan yoksul bireyler, yoksulluklarını yeni gelen diğer yoksul bireylere devrederler. Bu yaklaşıma göre, kentte yaşayan yoksul bireyler işgal ettikleri arazileri kente göç eden yeni yoksullara kiralar ya da satar ve dolayısıyla zaman içerisinde yoksulluktan kurtularak yoksulluklarını yeni gelen bireylere devrederler (Işık ve Pınarcıoğlu, 2009: 79).

Hemşehrilik ilişkilerinin yanında arsa ve konut piyasasından etkilenen ve yoksulluğu farklı bir boyutta ele alan bu yaklaşımı genellemek pek de mümkün değildir. Dolayısıyla bu kavram kentlerin durumuna göre değişiklik gösterebilmektedir (Kocatepe, 2011:28-29).

1.6.4. Sosyal İmkânlar Yoksulluğu

Sosyal imkanlar yoksulluğu, yoksulluğu salt maddi boyutuyla değil, aynı zamanda insani gelişme için gerekli olan ihtiyaçlara ne derece erişilebildiğine göre ele almaktadır. Bu tanıma ilk defa UNDP İnsani Gelişme Raporunda yer verilmiştir. UNDP’ye göre sosyal imkanlar yoksulluğunun üç temel kriteri bulunmaktadır. Bu kriterler; “sağlıklı üreme”, “sağlıklı büyüme ve yeterli beslenme” ile “okuma yazma” kriterleridir. Söz konusu üç kriter için hesaplanan oranlar tek bir yüzdeye dönüştürölerek sosyal imkanlar yoksulluğu belirlenmektedir (Pire, 2011:8).

1.6.5. Ultra Yoksulluk

Ultra yoksulluk yaklaşımına göre, gelirinini tamamını harcadığı halde, mutlak yoksulluk yaklaşımında baz alınan günlük minimum kalori miktarının yalnızca % 80’ini karşılayabilenler “ultra yoksul” olarak nitelendirilmektedirler. Bu tanıma yoksulluğun yoğunluğunu ölçmek amacıyla Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) ve Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO) geliştirmiştir. Dünya Bankası ise, ultra yoksul yerine “olağanüstü yoksul” kavramını kullanmış ve ekonomik kaynakları minimum gıda-enerji gereksinimini karşılamaya yetmeyen bireyleri olağanüstü yoksul olarak tanımlamıştır (DPT, 2001:106).